

УДК 338.244.47:352.07(477)

JEL Classification: H77, H71, R58, O18

DOI: 10.31767/nasoa.1-2026.10

І. А. ЛОМАЧИНСЬКА,

доктор економічних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної роботи,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
e-mail: i.lomachynska@onu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6112-6884>

І. Є. ЧУРКІНА,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту та інновацій,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
e-mail: churkina.irina@onu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-3922-6648>

Децентралізація економічної влади в Україні: інституційний механізм, сучасні тренди та фінансові аспекти в умовах сталого розвитку

У статті розкрито процеси трансформації економічної влади в умовах децентралізації в Україні та особливості інституційного механізму її реалізації у контексті забезпечення сталого розвитку та зростання соціально-економічного добробуту.

Децентралізацію економічної влади визначено як системний перерозподіл повноважень, ресурсів, матеріальних цінностей та засобів виробництва, відповідальності між різними рівнями управління на основі упорядкованих і послідовних заходів, рішень, встановлення «правил гри». Децентралізація полягає не лише у формальному перерозподілі повноважень, а й у створенні реальних умов та інституційної спроможності для самостійного ухвалення ефективних рішень. Отже, децентралізація економічної влади – це важливий інструмент підвищення адаптивності управління до локальних потреб і особливостей розвитку окремих територій.

Інституційний механізм децентралізації економічної влади визначено як цілісну систему норм («правил гри»), організаційних структур, управлінських і фінансово-економічних інструментів і процедур, які впорядковують взаємодію економічних суб'єктів. Запропоновано ключові компоненти інституційного механізму децентралізації економічної влади. Обґрунтовано, що інституційний механізм децентралізації економічної влади еволюціонує від простого перерозподілу бюджетних потоків до формування складної системи стимулів, що уможливорює перехід від «розподілу ресурсів» до «управління розвитком» окремої території.

Запропоновано матрицю інституційної спроможності окремої територіальної громади як комплексний інструмент для оцінювання здатності громади самостійно забезпечувати сталий розвиток і зростання соціально-економічного добробуту в умовах децентралізації економічної влади. З'ясовано, що у сучасних умовах домінуючою моделлю економічної децентралізації в Україні є симетрична модель. Доведено, що подальший розвиток системи місцевого управління повинен ґрунтуватися переважно на адаптивній (асиметричній) моделі; фіскальна децентралізація відіграє ключову роль поряд із видами економічної децентралізації – фінансовою, ринковою, адміністративно-господарською.

Визначено суттєві виклики та ризики децентралізації економічної влади в Україні та обґрунтовано ключові напрями подальшої трансформації її інституційного механізму у контексті забезпечення сталого розвитку та зростання соціально-економічного добробуту. Такими напрямками є технологічна модернізація, інституційна та цифрова трансформація, інтеграція з цілями сталого розвитку, енергетична децентралізація, інклюзія та безпека.

Ключові слова: економічна влада, децентралізація, територіальна громада, інституційний механізм, інституційна спроможність, фіскальна автономія, фіскальна децентралізація, адаптивність, антикризове управління, цифровізація, економічний розвиток, сталий розвиток.

I. A. LOMACHYNSKA,

*Dsc in Economics, Professor,
Vice-Rector for Academic Affairs,
Odesa I. I. Mechnikov National University,
e-mail: i.lomachynska@onu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6112-6884>*

I. YE. CHURKINA,

*Dsc in Economics, Professor,
Professor at the Department of Management and Innovation,
Odesa I. I. Mechnikov National University,
e-mail: churkina.irina@onu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-3922-6648>*

Decentralizing Economic Power in Ukraine: Institutional Mechanism, Current Trends, and Fiscal Aspects in the Sustainability Context

This article reveals the processes of transformation of economic power in the conditions of decentralization in Ukraine, with elaborating on the institutional mechanism for its implementation in the sustainability and socio-economic welfare context.

The decentralization of economic power is defined as a systematic redistribution of powers, resources, assets, and responsibility across management levels based on orderly measures, decisions, and the establishment of “rules of the game.” Decentralization entails not only the formal redistribution of authority but

also the creation of real conditions and institutional capacity for independent and effective decision-making. Consequently, the decentralization of economic power constitutes a vital tool for enhancing management adaptability to local needs and development specifics of individual territories.

The institutional mechanism of economic power decentralization is defined as a holistic system of norms, organizational structures, and financial instruments that regulate interactions between economic entities. The key components of this mechanism are proposed. It is demonstrated that the institutional mechanism evolves from a simple redistribution of budget flows toward a complex system of incentives, enabling a transition from “resource allocation” to “development management” within a specific territory.

A matrix of institutional capacity for territorial communities is proposed as a comprehensive tool to assess a community’s ability to independently ensure sustainable development and socio-economic well-being under decentralization. Although the symmetric model was found to dominate in the economic decentralization in Ukraine, further development of the local government system should primarily be based on an adaptive (asymmetric) model. Fiscal decentralization was proved to remain the cornerstone among other types of decentralization: financial, market, administrative, and economic.

Significant challenges and risks of economic decentralization in Ukraine were identified. Key areas for the further transformation of its institutional mechanism are substantiated, with emphasis on sustainable development and socio-economic growth. Technological modernization, digital transformation, integration with Sustainable Development Goals, energy decentralization, inclusion, and security are proposed as integral elements of this process.

Keywords: *economic power, decentralization, territorial community, institutional mechanism, institutional capacity, fiscal autonomy, fiscal decentralization, adaptability, anti-crisis management, digitalization, economic development, sustainable development.*

Вступ. Повномасштабна агресія проти України суттєво ускладнила функціонування економіки, загострила диспропорції регіонального розвитку та актуалізувала потребу у підвищенні ефективності управління ресурсами на місцевому рівні. В умовах обмежених фінансових можливостей, руйнування інфраструктури, релокації бізнесу та зниження ділової активності, зростання соціальних потреб саме децентралізація економічної влади розглядається як інструмент посилення гнучкості та адаптивності управлінських рішень, підвищення відповідальності місцевого самоврядування та забезпечення швидкого реагування на локальні соціально-економічні виклики. На тлі суспільних трансформацій та загострення глобальних проблем питання ефективної децентралізації економічної влади в контексті сталого розвитку набуває особливої актуальності не лише для України, а й для інших країн і регіонів.

Децентралізація економічної влади відіграє ключову роль у забезпеченні стійкого розвитку окремих територій в умовах невизначеності

та нестабільності, оскільки вона передбачає передачу організаційно-управлінських та фінансово-економічних повноважень на місцевий рівень, що дає змогу повніше враховувати специфіку соціально-економічного розвитку громад. Розширення фінансової самостійності територіальних громад створює передумови для ефективнішого використання місцевого ресурсного потенціалу, стимулювання підприємницької активності, формування інвестиційно привабливого середовища та зростання зайнятості населення. У цьому контексті децентралізація економічної влади стає важливим чинником зміцнення фінансово-економічної спроможності громад, зниження залежності регіонів від централізованих бюджетних трансфертів і, головне, джерелом зростання соціально-економічного добробуту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика децентралізації економічної влади у вітчизняній спеціалізованій літературі представлена переважно у філософському та правовому аспекті, часто у контексті державного управління. У публікаціях економічного спрямування поняття «економічна влада» і «децентралізація» зазвичай розглядаються окремо. Ключові питання сутності та еволюції економічної влади у процесі розвитку цивілізації та ринкових механізмів висвітлено у роботах А. Герасименко [1], О. Горняк [2]. Інституційні аспекти децентралізації та відповідної трансформації системи державного економічного управління в Україні проаналізовано у працях А. Ткачука [3], Ю. Ганущак [4], де акцент зроблено на зміцненні спроможності територіальних громад. Значний внесок у дослідження регіонального розвитку в умовах децентралізації зробила І. Сторонянська [5], яка розглядає децентралізацію як чинник економічного зростання регіону. Теоретичні засади фіскальної децентралізації розкрито О. Кириленко [6–7] та І. Луїною [8], які обґрунтовують роль перерозподілу фінансових повноважень у підвищенні ефективності використання публічних ресурсів. Виклики децентралізації місцевих бюджетів в умовах широкомасштабної війни та її перспективи у контексті повоєнного відновлення представлено авторами цієї статті у роботі [9].

Останнім часом набуло актуальності питання цифровізації місцевого управління та її взаємозв'язку з децентралізаційними процесами, що висвітлено у дослідженні І. Белова, А. Гомотюк та О. Ярошук [10], які також узагальнюють переваги та наслідки цифрової трансформації територіальних громад. Зарубіжні автори, зокрема R. Oates [11], J. Stiglitz [11], A. Shah [12–13], розглядають децентралізацію економічної влади переважно крізь призму фіскального федералізму як механізм підвищення ефективності публічного сектору.

Водночас, незважаючи на значний науковий доробок, потребують подальшого дослідження питання інституційних аспектів децентралізації економічної влади в Україні в умовах суспільних перетворень і викликів щодо підвищення фінансово-економічної спроможності територіальних громад задля забезпечення сталого розвитку, економічного зростання, соціальної стабільності. У контексті стійкого розвитку окремих територій заслуговує уваги й питання інституційного механізму та його трансформації, що формує

«каркас» децентралізації економічної влади в Україні, зокрема під впливом вимог до вступу в ЄС і завдань повоєнного відновлення.

Мета статті – розкрити процеси трансформації економічної влади в умовах децентралізації в Україні та особливості інституційного механізму її реалізації у контексті забезпечення сталого розвитку та зростання соціально-економічного добробуту.

Результати дослідження. *Децентралізація економічної влади* передбачає системний перерозподіл повноважень, ресурсів, матеріальних цінностей та засобів виробництва (активів), відповідальності між різними рівнями управління на основі упорядкованих і послідовних заходів, рішень, визначення «правил гри», спрямованих на передачу прав щодо формування та використання ресурсів, що дає змогу нижчим рівням безпосередньо впливати на соціально-економічні відносини та процеси з метою підвищення ефективності функціонування господарської системи кожної окремої одиниці. Сутність децентралізації економічної влади на рівні держави полягає не лише у формальному перерозподілі повноважень, а й у створенні реальних умов та інституційної спроможності для самостійного ухвалення рішень щодо забезпечення ефективної фінансово-господарської діяльності та розвитку підприємництва, зростання соціально-економічного добробуту на місцевому рівні у контексті досягнення цілей сталого розвитку. Вона передбачає бюджетну та фінансову автономію, управління майном і ресурсами територіальної громади, місцевим економічним розвитком, а також можливість залучення інвестицій і формування власної дохідної бази (фінансова автономія), вплив на попит та споживчі уподобання й ін. Отже, децентралізація економічної влади є важливим інструментом підвищення адаптивності управління до локальних потреб і особливостей розвитку окремих територій.

Економічна влада має інституційний характер і формується в межах системи формальних і неформальних правил, норм та організацій, що визначають порядок ухвалення економічних рішень. Вона реалізується через бюджетну політику, податкові механізми, регулювання економічної діяльності, управління ресурсами та визначення пріоритетів розвитку. В умовах децентралізації основні інструменти економічної влади дедалі більшою мірою зосереджуються на місцевому рівні, що розширює можливості регіонів і громад оперативно реагувати на соціально-економічні виклики і зумовлює зміну управлінської культури. Отже, розподіл економічної влади між рівнями управління в умовах децентралізації передбачає формування багаторівневої системи економічного управління, у межах якої кожен рівень влади має чітко визначені повноваження та відповідальність. Центральні органи влади зберігають функції стратегічного планування, макроекономічної стабілізації та міжрегіонального вирівнювання, а місцеві органи отримують повноваження щодо управління місцевими бюджетами, розвитку інфраструктури, підтримки підприємництва та надання публічних послуг. Такий інституційний баланс сприяє підвищенню ефективності використання ресурсів і активів, сприяє зміцненню економічної та фінансової спроможності окремих територій.

Отже, *інституційний механізм децентралізації економічної влади* на рівні держави – це цілісна система норм («правил гри»), організаційних структур, управлінських і фінансово-економічних інструментів і процедур, які впорядковують взаємодію економічних суб'єктів і забезпечують перерозподіл повноважень, ресурсів, активів і відповідальності від центральних органів державної влади до місцевого самоврядування та суб'єктів ринку. Сучасний механізм децентралізації економічної влади в Україні ґрунтується на реформі місцевого самоврядування, територіальній реформі, регіональній політиці.

Ключовими компонентами *інституційного механізму децентралізації економічної влади* в Україні є:

- *Політико-правові*: сукупність формальних норм (Конституція України, Бюджетний кодекс України, Податковий кодекс України, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», швейцарсько-український проєкт DECIDE («Децентралізація для розвитку демократичної освіти»), план ЄС *Ukraine Facility*), що закріплюють за громадами право на частку загальнодержавних податків (податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), акцизи, єдиний податок) та місцеві податки, гарантії самостійності місцевого самоврядування, чіткий розподіл повноважень і відповідальності між рівнями влади.

- *Організаційно-управлінські*: деконцентрація та розмежування повноважень, муніципальний менеджмент, е-урядування та інструменти прямої демократії, агенції регіонального розвитку, стратегічне планування і прогнозування, стратегії розвитку, муніципальне співробітництво, Державний фонд регіонального розвитку, інструменти «належного урядування» (DREAM (система управління публічними інвестиціями), Prozorro та Open Data, Green Budgeting, ESG-трансформація, комплаєнс, Smart-вирівнювання).

- *Фінансово-економічні*: система прямих бюджетних відносин, система трансфертів і субвенцій, система оподаткування та податкова автономія, фінансове вирівнювання, гранти, кредитування, проєктне фінансування, «зелені» облігації, фандрейзинг, спільне фінансування.

- *Ринкові*: приватизація і роздержавлення, дерегуляція, партнерство «влада – бізнес – громада», фінансова інклюзія і механізми ринку капіталу, соціальні інклюзія, демонополізація та підтримка конкуренції, муніципальний інвестиційний протекціонізм, енергетична децентралізація, локалізація цілей сталого розвитку, індустриальні парки.

Слід зазначити, що інституційний механізм децентралізації економічної влади в Україні на сучасному етапі еволюціонує від простого перерозподілу бюджетних потоків до формування складної системи стимулів. Ключовим вектором цієї трансформації є забезпечення субсидіарності, де місцеве самоврядування отримує не лише фінансові ресурси, а й інституційну спроможність управляти ними згідно з принципами сталого розвитку та прозорості, що є критичною вимогою у контексті європейської інтеграції України та її повоєнного відновлення. Отже, децентралізація економічної влади уможливорює перехід від «розподілу ресурсів» до «управління

розвитком». Завдяки цьому фінансовий аспект децентралізації трансформується в механізм економічної стійкості, коли інституційна спроможність громад визначається не обсягом отриманих дотацій, а здатністю створювати умови для підвищення ділової активності та забезпечення сталого зростання шляхом залучення ресурсів у межах європейського курсу на «зелену» та цифрову трансформацію.

Комплексним інструментом оцінювання здатності громади самостійно забезпечувати сталий розвиток та зростання соціально-економічного добробуту є *матриця інституційної спроможності окремої територіальної громади*, яка включає:

- фінансову автономію та податкову самодостатність (власні доходи, що забезпечують незалежне планування);
- фінансову автономію (самостійний розподіл і використання коштів, управління витратами, інвестиційна діяльність);
- кадрову спроможність (наявність фахівців, спроможних розробляти та реалізовувати стратегії й проекти розвитку, залучати інвестиції);
- управлінську якість (ефективність управлінської структури, прозорість і швидкість ухвалення та реалізації рішень відповідно до стратегії розвитку);
- комунікаційну спроможність (залучення громади до обговорення і реалізації стратегії та проектів розвитку);
- інфраструктурну спроможність (фізичні об'єкти та мережі (соціальна інфраструктура, житлово-комунальні послуги, транспортна і дорожня інфраструктура, адміністративна інфраструктура, ресурсна база територій (земельні ділянки та інвестиційні майданчики), які уможливають надання якісних послуг мешканцям громади, створення умов для функціонування суб'єктів господарювання);
- цифрову зрілість (готовність до впровадження та ефективного використання технологій у всіх сферах життя: від управління до послуг для мешканців (цифрова інфраструктура, цифрові навички, цифрові публічні послуги, цифрова економіка, е-демократія)).

Світовий досвід демонструє, що за ступенем автономії місцевого рівня моделі децентралізації економічної влади поділяються на симетричні та асиметричні. Симетрична модель передбачає однаковий обсяг повноважень для всіх територіальних одиниць, а асиметрична допускає диференціацію залежно від економічного потенціалу, демографічних, етнічних, територіальних й інших особливостей (табл. 1).

Таблиця 1

Симетрична та асиметрична моделі децентралізації економічної влади

Модель	Сутність	Основні характеристики	Приклади країн
Симетрична	Однаковий обсяг економічних і фінансових повноважень для всіх територіальних	<ul style="list-style-type: none"> • однакові повноваження і однаковий стандарт послуг; • рівні умови для формування доходів і здійснення видатків, реалізації економічної політики; • уніфікація, єдині «правила гри»; 	Франція, Польща, більшість скандинавських країн

	одиниць одного рівня	<ul style="list-style-type: none"> • однаковий перелік інструментів економічної влади; • простота адміністрування 	
Асиметрична	Диференційований рівень економічної автономії залежно від економічного потенціалу та інституційної спроможності	<ul style="list-style-type: none"> • врахування специфічних потреб і точок зростання; • гнучка адаптація бюджетних і регуляторних повноважень; • стимулювання економічного розвитку територій зі «спеціальним» статусом; • збільшення повноважень за принципом економічної доцільності; • потреба в механізмах фінансового вирівнювання 	Іспанія (Каталонія, Країна Басків), Італія (Сицилія, Сардинія), Велика Британія (Шотландія, Уельс), Німеччина

Джерело: сформовано на основі [14]

Слід зазначити, що симетрична модель децентралізації економічної влади забезпечує прозорість і уніфікацію бюджетно-податкової системи, полегшує державний макроекономічний контроль, однак не враховує відмінностей у фінансовому та фіскальному потенціалі, що може призводити до залежності окремих територій від трансфертів. Асиметрична децентралізація економічної влади передбачає диференційований рівень економічної автономії для різних територій залежно від їхнього економічного розвитку, інституційної спроможності або історичних особливостей [15]. Тому асиметрична модель дає змогу гнучко адаптувати фіскальну політику до потреб регіонів (територій) і стимулювати економічне зростання «прогресивних» територій, але водночас підвищує ризики фіскальної нерівності та бюджетних дисбалансів, що потребує ефективних механізмів вирівнювання.

Практика розвинених країн свідчить, що чисті симетричні або асиметричні моделі майже не застосовуються. Переважають змішані (гібридні) підходи, за яких формальна симетрія повноважень поєднується з асиметрією фінансових можливостей через систему податкових надходжень і міжбюджетних трансфертів. Саме така модель вважається найбільш прийнятною з позицій економічної ефективності та макрофінансової стабільності. Важливо, щоб обрана модель децентралізації економічної влади формувалась з урахуванням історичних, етнічних, соціально-політичних, фінансово-економічних особливостей, ґрунтувалась на високому рівні фінансової автономії та незалежності й чітко вибудованій системі міжбюджетних відносин щодо ефективного використання ресурсів, активів і стимулювання конкуренції між територіями. У країнах із трансформаційною економікою децентралізацію часто розглядають як інструмент підвищення ефективності державних витрат, подолання регіональних диспропорцій та активізації місцевого розвитку. Але домінуючу роль у цьому зазвичай відіграють механізми фінансового вирівнювання та інституційної підтримки слабших територій. У сучасних умовах значного поширення набули цифрові інструменти управління ресурсами, які забезпечують прозорість, підзвітність і підвищення ефективності економічних рішень.

Україна використовує переважно симетричну модель на рівні територіальних громад (ТГ), де всі ТГ формально мають однакові фінансові повноваження, закріплені Бюджетним кодексом України і Податковим кодексом України. Утім детальний аналіз показав, що у період 2015–2020 рр. мала місце «добровільна» асиметрія, оскільки ТГ мали більше повноважень ніж громади, що не об'єднувалися. З 2020 р. Україна фактично перейшла до симетричної моделі, хоча в умовах війни і повоєнного відновлення посилюється асиметричність (адаптивність), зокрема щодо деокупованих і прифронтових територій.

Ключовою складовою економічної децентралізації є фіскальна децентралізація, що передбачає передачу частини податкових, фінансових і бюджетних повноважень місцевим органам влади. Вона охоплює право ТГ формувати власні доходи через місцеві податки, збори, адміністративні платежі, акцизи та інші джерела, а також право планувати, розподіляти і ефективно використовувати ці кошти відповідно до локальних пріоритетів розвитку, стратегічних цілей і соціально-економічних потреб територій. У результаті фіскальна децентралізація стає основним інструментом забезпечення економічної самостійності ТГ. Обсяг місцевих доходів в Україні значно зростає завдяки розширенню податкової бази, зокрема через податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), земельний податок, податок на нерухомість і місцеві збори. У 2024 р. доходи ТГ у середньому зросли на 18–20% порівняно з 2020 р., що дало змогу суттєво підвищити обсяг капітальних видатків на інфраструктурні проєкти [16].

Фіскальна децентралізація передбачає поєднання власних доходів місцевих бюджетів із міжбюджетними трансфертами, які забезпечують вирівнювання фінансових можливостей ТГ із різним економічним потенціалом. Це дає змогу зменшувати регіональні дисбаланси, підтримувати території з низькою податковою базою та водночас стимулювати економічно активні ТГ до підвищення доходів завдяки ефективному управлінню ресурсами. Основними механізмами фінансового вирівнювання в Україні є: базова дотація, яка вирівнює ресурси ТГ із низькою податковою спроможністю; спеціальні субвенції (на освіту, медицину, соціальні програми); дотації для територій, постраждалих унаслідок війни. Їхнє призначення – компенсувати втрати доходів та підвищені витрати. За даними Міністерства фінансів України, у 2024 р. трансферти місцевим бюджетам становили близько 193,3 млрд грн, у т.ч. базова дотація – близько 21,1 млрд грн [17].

Отже, складові, як-от базові дотації, спеціальні субвенції, податкові повноваження місцевих органів самоврядування та участь у міжурядових трансфертах, є ключовими елементами фіскальної децентралізації як в Україні, так і в країнах ЄС [18], і вони відіграють вирішальну роль як у забезпеченні автономії, так і у вирівнюванні економічних можливостей територій. Фінансова автономія дає змогу ТГ гнучкіше планувати витрати, формувати резервні фонди та реалізовувати локальні програми розвитку, спрямовані на покращення житлово-комунального господарства, освіти та охорони здоров'я.

Звідси слідує, що фіскальна децентралізація забезпечує макроекономічну стабільність через розподіл фінансових ризиків між центральним і місцевими бюджетами, підвищує ефективність використання державних коштів і створює стимули для конкурентного розвитку територій. Ефективність моделі фіскальної децентралізації залежить від збалансованості системи міжбюджетних трансфертів, прозорості правил формування та використання доходів, а також від рівня фінансової спроможності місцевих органів влади.

Основною метою фіскальної децентралізації у контексті децентралізації економічної влади є підвищення фіскальної автономії та, як наслідок, фінансової автономії й відповідальності місцевих органів влади, що сприяє більш ефективному використанню ресурсів, оптимізації видатків і формуванню прозорої системи фінансового управління на рівні територіальних громад. Такий підхід стимулює розвиток місцевого бізнесу та підприємницької активності, створює умови для реалізації інвестиційних проєктів, модернізації інфраструктури, розвитку соціальної сфери та залучення приватних інвестицій. Зауважимо, що це передбачає розвиток не лише фіскальної, а й інших видів економічної децентралізації, зокрема фінансової, ринкової (приватизація та дерегуляція), адміністративно-господарської (деконцентрація, делегування, деволуція). Хоча фіскальна децентралізація є ключовою, оскільки саме вона робить місцеву владу автономною і відповідальною перед мешканцями.

Для обґрунтування подальших напрямів розвитку інституційного механізму децентралізації економічної влади слід визначити суттєві виклики та ризики, які впливають на ефективність управління та стабільність місцевих економік. В умовах воєнного стану та економічної нестабільності зазначені виклики набувають дедалі більшої актуальності. У табл. 2 узагальнено та систематизовано основні сучасні проблеми децентралізації економічної влади в Україні та їхній вплив на управлінські й економічні процеси.

Таблиця 2

Ключові виклики та ризики децентралізації економічної влади в Україні

Категорія	Сутність	Наслідки для місцевого самоврядування та економіки	Можливі шляхи подолання
Фінансові	Нерівномірна фінансова спроможність громад, залежність від трансфертів	Обмежені можливості реалізації проєктів, дисбаланс у розвитку регіонів	Оптимізація міжбюджетного вирівнювання, розвиток місцевих податкових джерел
Кадрові	Недостатність кваліфікації та цифрових компетенцій посадовців	Зниження ефективності ухвалення рішень, повільне впровадження реформ	Програми підвищення кваліфікації, навчальні платформи, наставництво
Правові	Недосконалість законодавства щодо	Обмежена автономія громад, складності з	Гармонізація нормативно-правової

	місцевих фінансів і цифрових інструментів	реалізацією бюджетних та адміністративних повноважень	
Технологічні	Фрагментарна цифровізація, обмежений доступ до сучасних ІТ-інструментів	Зниження прозорості, проблеми з плануванням і контролем ресурсів	Впровадження інтегрованих цифрових платформ, розвиток ІТ-інфраструктури, навчання персоналу
Управлінські	Суперечності між автономією та контролем, бюрократичні перепони	Затримки в ухваленні рішень, ризики нефективного використання ресурсів	Чітке визначення повноважень, механізми підзвітності та контролю
Соціальні та політичні	Відсутність довіри населення до місцевих органів влади	Можливе загострення конфліктів, опір реформам	Прозорість діяльності, активне залучення громадян до ухвалення рішень, цифрові сервіси для комунікації

Джерело: авторська розробка

Необхідність швидкої адаптації до змін зовнішнього середовища, управління кризовими ситуаціями та забезпечення стабільності місцевих економік потребує комплексного підходу, здатного забезпечити сталий розвиток регіонів і підвищити рівень якості життя місцевого населення. Успішна реалізація децентралізації економічної влади залежить від здатності держави та ТГ ефективно управляти фінансовими, кадровими і технологічними ресурсами, впроваджувати прозорі механізми контролю та забезпечувати рівномірний розвиток територій.

Одним із ключових напрямів подальшої децентралізації економічної влади є розширення фінансової автономії ТГ шляхом запровадження диференційованих адаптивних (асиметричних) підходів і застосування інструментів цифровізації та антикризового управління у контексті сталого розвитку територій та зростання добробуту населення. Це потребує активізації інституційних механізмів децентралізації економічної влади: спеціального режиму для територій відновлення та деокупованих громад, інвестиційного протекціонізму, екологізації податків і «зеленого» фіскального стимулу, принципу «сплати ПДФО за місцем проживання», «зеленого» бюджетування, інтеграції ESG-критеріїв у муніципальний менеджмент, маркування видатків бюджету відповідно до цілей сталого розвитку, використання фіскального ресурсу для цифрової освіти та охорони здоров'я як інвестицій у майбутній податковий потенціал. Формувати фіскальний простір потрібно не лише з погляду податкової автономії, а передусім заради здатності ефективно управляти ресурсами, майном, активами на принципах прозорості, підзвітності, ефективності.

Поряд із цим, для забезпечення економічної стійкості окремих територій під час повоєнного відновлення України адаптивну (асиметричну) модель децентралізації потрібно розвивати за принципом *build back better*, згідно з яким відновлення території після кризи, війни, катастрофи – це не

повернення до «старого» стану, а відбудова за якісно новими економічними, соціальними, технологічними, екологічними критеріями. Невід'ємними елементами цього є технологічна модернізація, інституційна та цифрова трансформація, інклюзія та безпека. Враховуючи реалії сьогодення, сучасним трендом в Україні поряд із «зеленим бюджетуванням» має стати формування фіскально-енергетичної парадигми як переплетіння фінансової автономії та енергетичної незалежності (енергетична децентралізація) з метою розвитку муніципальної енергогенерації та енергокооперації.

Висновки. Децентралізація економічної влади в Україні є стратегічним інструментом підвищення адаптивності управління до локальних потреб і особливостей розвитку окремих територій. Ефективна трансформація її інституційного механізму уможливорює передачу повноважень і ресурсів на рівень громад, забезпечуючи більш оперативне ухвалення рішень і підвищуючи якість надання послуг, стимулюючи розвиток місцевого бізнесу та підприємницької активності, розвиваючи соціальну сферу та залучаючи приватні інвестиції, сприяючи зростанню соціально-економічного добробуту, вирішуючи проблеми повоєнного відновлення та досягнення цілей сталого розвитку. Завдяки цьому децентралізація перетворює окремі територіальні громади з об'єктів управління на повноцінні суб'єкти економічної політики.

Водночас інституційні розриви, зокрема нерівномірність фінансового потенціалу, недостатня цифрова та управлінська компетентність, правові прогалини та технологічні (цифрові) бар'єри, обмежують ефективність реалізації реформ і потребують комплексного підходу до їх подолання. Перспективи вдосконалення інституційного механізму децентралізації економічної влади полягають у розвитку моделі адаптивного управління на принципах прозорості та підзвітності, розширенні фінансових повноважень територіальних громад, інтеграції цифрових технологій у систему місцевого управління, підвищенні кваліфікації кадрів, посиленні нормативно-правового регулювання та використанні антикризових інструментів управління, локалізації цілей сталого розвитку. Реалізація цих напрямів сприятиме зростанню ефективності управління активами і ресурсами, забезпеченню сталого економічного розвитку територій та підвищенню довіри населення до місцевих органів влади. Отже, децентралізація економічної влади за умови комплексного та системного підходу може стати потужним механізмом підвищення ефективності державного управління та стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в період повоєнного відновлення.

Темою майбутніх науково-практичних досліджень будуть окремі аспекти реалізації визначених напрямів децентралізації економічної влади та розвитку її інституційного механізму.

Надійшла 02.03.2026

Прорецензована 09.03.2026

Підписана до друку 17.03.2026

Оприлюднена 31.03.2026

Список використаних джерел

1. Герасименко А. Ринкова влада: джерела, масштаби, наслідки. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. 600 с.
2. Горняк О., Котелевська, Я. Формування інститутів децентралізації економічної влади. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка*. 2023. Т. 28. Вип. 3 (97). С. 6–10. DOI: 10.32782/2304-0920/3-97-1
3. Ткачук А. Ф. Фінансові основи децентралізації та спроможність територіальних громад. *Регіональна економіка*. 2016. № 4. С. 24–32.
4. Ганущак Ю. І. Територіальна організація влади та реформа місцевого самоврядування в Україні. Київ: Софія-А, 2013. 160 с.
5. Сторонянська І. З. Децентралізація в Україні та її вплив на соціально-економічний розвиток територій: наук. доповідь. Львів: Ін-т регіон. досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України, 2018. 144 с. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20180705.pdf>
6. Кириленко О. П. Бюджетна система України в умовах децентралізації. Тернопіль: Економічна думка, 2016. 312 с.
7. Кириленко О., Онишук О. Фіскальна стійкість та фінансовий потенціал територіальної громади: сутність і взаємозв'язок. *Світ фінансів*. 2025. № 1 (82). С. 57–68. DOI: 10.35774/sf2025.01.057
8. Луніна І. О. Публічні фінанси в макроекономічній політиці зростання. Київ: ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України», 2020. 440 с.
9. Ломачинська І. А., Чуркіна І. Є. Децентралізація місцевих бюджетів в Україні: виклики в період війни. *Грааль науки*. 2022. № 20. С. 29–31. DOI: 10.36074/grail-of-science.30.09.2022.003
10. Белова І., Гомотюк А., Ярошук О. Цифрова трансформація територіальних громад України: виклики та перспективи в умовах воєнного стану. *Економічний аналіз*. 2023. Т. 33. № 4. С. 182–191. DOI: 10.35774/econa2023.04.182
11. Oates W. E. On the Theory and Practice of Fiscal Decentralization. Institute for Federalism & Intergovernmental Relations. Working Paper No. 2006-05. May 2006. URL: https://www.researchgate.net/publication/5110773_On_the_Theory_and_Practice_of_Fiscal_Decentralization
12. Stiglitz J. E. Economics of the Public Sector. New York: W. W. Norton & Company, 2000. 832 p.
13. Shah A. Fiscal Decentralization in Developing and Transition Economies: Progress, Problems, and the Promise. Policy Research Working Paper No. 3282. Washington D. C.: World Bank, 2004. DOI: 10.1596/1813-9450-3282
14. Public Services Delivery. Shah A. (Ed.). Washington D. C.: World Bank, 2005. DOI: 10.1596/978-0-8213-6140-5
15. Handbook of Fiscal Federalism. Ehtisham Ah., Brosio G. (Eds.) Edward Elgar Publishing, 2006. DOI: 10.4337/9781847201515
16. Федірко Б. Децентралізація публічної влади в Україні: досвід європейських держав. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2023. № 2. С. 286–300. DOI: 10.29038/2524-2679-2023-02-286-300
17. Палійчук Т., Мироненко О. Аналітична записка: огляд бюджету 2025. Центр економічної стратегії. 29.11.2024. URL: https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2024/12/budget-2025.pdf?utm_source=chatgpt.com
18. Мінфін у 2024 році забезпечив перерахування з держбюджету 193,3 млрд грн трансфертів до місцевих бюджетів. Міністерство фінансів України. 10.01.2025. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_u_2024_rotsi_zabezpechiv_pererakhuvannia_z_derzhbiudzhetu_1933_mlrd_grn_transfertiv_do_mistsevikh_biudzhativ-4982
19. Prorok T., Calzola S. European Local Government Finances and Local Autonomy. KDZ – Centre for public administration research. 2025. URL: https://www.kdz.eu/en/news/blog/european-local-government-finances-and-local-autonomy?utm_source=chatgpt.com

References

1. Herasymenko, A. (2014). *Rynkova vlada: dzherela, masshtaby, naslidky [Market power: sources, scope, consequences]*. Kyiv National University of Trade and Economics [in Ukrainian].
2. Gornyak, O., & Kotelevska, Y. (2023). Formuvannia instytutiv detsentralizatsii ekonomichnoi vlady [Formation of institutions of decentralized economic power]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Ekonomika – Odesa National University Herald. Economy*, 28 (3(97)), 6–10. DOI: 10.32782/2304-0920/3-97-1 [in Ukrainian].
3. Tkachuk, A. F. (2016). Finansovi osnovy detsentralizatsiyi ta spromozhnist' terytorial'nykh hromad [Financial foundations of decentralization and capacity of territorial communities]. *Rehionalna ekonomika – Regional Economy*, 4, 24–32 [in Ukrainian].
4. Hanushchak, Yu. (2013). *Terytorialna orhanizatsia vlady ta reforma mistsevoho samovryaduvannya v Ukraini [Territorial organization of power and reform of local self-government in Ukraine]*. Kyiv: Sofia-A [in Ukrainian].
5. Storonyanska, I. Z. (2018). *Detsentralizatsiia v Ukraini ta yii vplyv na sotsialno-ekonomichnyi rozvytok terytorii: naukova dopovid [Decentralization in Ukraine and its impact on the socio-economic development of territories: scientific report]*. Lviv: Dolishnyi Institute of Regional Research NAS of Ukraine. Retrieved from <https://ird.gov.ua/irdp/p20180705.pdf> [in Ukrainian].
6. Kyrylenko, O. P. (2016). *Biudzhetna systema Ukrainy v umovakh detsentralizatsii [Budgetary system of Ukraine in conditions of decentralization]*. Ternopil: Ekonomichna dumka [in Ukrainian].
7. Kyrylenko, O., & Onyshchuk, S. (2025). Fiskalna stiikist ta finansovy potentsial terytorialnoi hromady: sutnist i vzayemozviazok [Fiscal sustainability and financial potential of a territorial community: essence and interconnection]. *Svit financiv – World of Finance*, 1 (82), 57–68. DOI: 10.35774/sf2025.01.057 [in Ukrainian].
8. Lunina, I. O. (2020). *Publichni finansy v makroekonomichnyi politytsi zrostannia [Public Finance in Macroeconomic Growth Policy]*. Kyiv: Institute of Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
9. Lomachynska, I. A., & Churkina, I. Ye. (2022). Detsentralizatsia mistsevykh biudzhetyv v Ukraini: vyklyky v period viiny [Decentralization of local budgets in Ukraine: challenges in the war period]. *Hraal nauky – Grail of Science*, 20, 29–31 [in Ukrainian].
10. Belova, I., Gomotiuk, A., & Yaroshchuk O. (2024). Tsyfrova transformatsiia terytorialnykh hromad Ukrainy: vyklyky ta perspektyvy v umovakh voiennoho stanu [Digital transformation of territorial communities of Ukraine: challenges and prospects in the conditions of martial law]. *Ekonomichnyi analiz – Economic analysis*, 33 (4), 182–191. DOI: 10.35774/econa2023.04.182 [in Ukrainian].
11. Oates, W. E. (2006). On the Theory and Practice of Fiscal Decentralization. Institute for Federalism & Intergovernmental Relations. Working Paper No. 2006-05. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/5110773_On_the_Theory_and_Practice_of_Fiscal_Decentralization
12. Stiglitz, J. E. (2000). *Economics of the Public Sector*. New York: W. W. Norton & Company.
13. Shah, A. (2004). *Fiscal Decentralization in Developing and Transition Economies: Progress, Problems, and the Promise*. Policy Research Working Paper No. 3282. Washington D. C.: World Bank. DOI: 10.1596/1813-9450-3282
14. Shah, A. (Ed.) (2006). *Public Services Delivery*. Washington D. C.: World Bank. DOI: 10.1596/978-0-8213-6140-5
15. Ehtisham, Ah., Brosio, G. (Eds.) (2006). *Handbook of Fiscal Federalism*. Edward Elgar Publishing. DOI: 10.4337/9781847201515
16. Fedirko, B. (2023). Detsentralizatsiia publichnoi vlady v Ukraini: dosvid yevropeiskykh derzhav [Decentralization of public power in Ukraine: The experience of European states]. *Mizhnarodni vidnosyny, suspilni komunikatsii ta rehionalni studii – International*

- Relations, Public Communications and Regional Studies*, 2 (16), 286–300. DOI: 10.29038/2524-2679-2023-02-286-300 [in Ukrainian].
17. Paliichuk, T., & Myronenko, O. (2024). Analytychna zapyska: ohliad biudzhetu 2025 [Analytical note: budget 2025 review]. *Tsentr ekonomichnoi stratehii – Center of Economic Strategy*. Retrieved from <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2024/12/budget-2025.pdf> [in Ukrainian].
 18. Ministry of Finance of Ukraine (2025). Minfin u 2024 rotsi zabezpechiv pererakhuvannia z derzhbiudzhetu 193,3 mlrd hrn transfertiv do mistsevykh biudzhetyv [In 2024, the Ministry of Finance ensured UAH 193.3 billion in transfers from the state budget to local budgets]. Retrieved from https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_u_2024_rotsi_zabezpechiv_pererakhuvannia_z_derzhbiudzhetu_1933_mlrd_grn_transfertiv_do_mist_sevikh_biudzhetyv-4982 [in Ukrainian].
 19. Prorok, T., & Calzola, S. (2025). European governance and urban policy. *European Local Government Finances and Local Autonomy*. KDZ – Centre for public administration research. Retrieved from https://www.kdz.eu/en/news/blog/european-local-government-finances-and-local-autonomy?utm_source=chatgpt.com

Посилання на статтю:

Ломачинська І. А., Чуркіна І. Є. Децентралізація економічної влади в Україні: інституційний механізм, сучасні тренди та фіскальні аспекти в умовах сталого розвитку. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту: зб. наук. праць*. 2026. № 1. С. 105 – 119. DOI: 10.31767/nasoa.1-2026.10

Link to the article:

Lomachynska, I. A., Churkina, I. YE. (2026) Detsentralizatsiia ekonomichnoi vlady v Ukraini: instytutsiinyi mekhanizm, suchasni trendy rozvytku ta fiskalni aspekty v umovakh staloho rozvytku [Decentralizing Economic Power in Ukraine: Institutional Mechanism, Current Trends, and Fiscal Aspects in the Sustainability Context]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii statystyky, obliku ta audytu – Scientific Bulletin of the National Academy of Statistics, Accounting and Audit*, 1, 105 – 119. DOI: 10.31767/nasoa.1-2026.10 [in Ukrainian].